Sõbrad!

Kõik moodsad rahvad, ennastmääranud natsioonid on raamaturahvad. Nii on eesti rahvas, nii on rootsi rahvas. Kõigil meil on omad alustrajavad tekstid, omad ilmalikud pühakirjad, mida me aina loeme ja uuesti loeme, mida iga põlvkond taas interpreteerib ja kommenteerib, kust ikka ja jälle otsitakse vanu vastuseid uutele küsimustele. Või uusi vastuseid vanadele küsimustele. Nii on rahvastega. Aga ammugi enam ei kuulu need alustekstid, mis moodustavad rahvuskirjanduse, vaid ühele rahvale. Tõlkijad on nad viinud üle keelepiiri. Ja teiste rahvaste lugejad on nad lugenud omaks. Ammu enne Euroopa Liitu oli olemas midagi, mida võib nimetada Euroopa kirjanduseks. See on vanem ja tänini suurem kui on Euroopa poliitiline ühendus. Kui poliitikud veel kavandasid ja pidasid sõdu oma naabrite allaheitmiseks, rääkisid teiste rahvaste raamatud lugejatega nende omas keeles. Raamatute hääl on olnud küll vaiksem kui kahurite hääl, aga see sosin on see-eest visam, ja õieti miski, ka kahurid, ka keelud ja surmaähvardused pole teda vaikima sundinud.

Raamatute vahendusel me tundsime Euroopas üksteist ammu enne kui me elus ja poliitikas üksteist usaldama õppisime. Nii on ka raamatud teinud poliitikat ja nii on ka nende abil üritatud teha poliitikat. Viimane pole küll kunagi päriselt õnnestunud, eriti kui eesmärgid on olnud kõverad, vägivaldsed. Raamat, see pealtnäha nii tasane ja kuulekas asjake, on ikka ja jälle osutunud isepäisemaks ja allumatumaks kui mõni despoot on uskunud.

Kuid ajaloos on olnud ka valitsejaid, kes on mõistnud raamatu suveräänset jõudu ja püüdnud seda rakendada mitte ainult inimeste allutamise, vaid ka valgustamise teenistusse. Avada siin Göteborgis, Rootsi Kuningriigis Eesti raamatule pühendet pidu, on ajaloolises mõttes nii sümboolne, et seda ei saa kuidagi märkimata jätta. Omal kombel olid just Rootsi tollase “maailmariigi” protestantlikud valitsejad need, kes tegid oma Liivimaa provintside ühest “maarahvast” raamaturahva, omaenda kirjakeelega eesti rahva. Seegi algas tõlkimisest, nimelt protestantliku kultuuri kõige olulisema alusteksti Piibli tõlkimisest maakeelde, mida tollased Balti maaisandad üleolevalt mitte-saksa keeleks kutsusid ja mille harimise ja kirjapaneku vajadusse paljud neist põrmugi ei uskunud. Kuid Rootsi riigivalitsus vaatas asju kaugemalt ja nägi kaugemale ja nõnda sündisidki esimesed tõelised eestikeelsed raamatud. Need olid tõlgitud toona juba sajandite eest surnud keeltest, heebrea ja kreeka. Kuid ükski keel ei ole surnud seni, kuni seda osatakse tõlkida elavatesse. Ja ükski inimkeel ei ole teisest nii erinev, et ühes loodud tekste ei saaks teise ümber panna. Just tõlkijad on need, kes inimkonna kirjakultuuri koidikust

saadik on oma usina ja tihti tähelepandamatu tööga inimestele aina meelde tuletanud nii selle kultuuri tohutut rikkust kui ka lahutamatut ühtsust. Keelte paabel võib küll olla eksitav, aga alati leidub teejuhte, kes meil eksida ei lase, kes ei lase vihal ja võõristusel inimlikku arusaamispüüdu lämmatada.

Tänapäeva Euroopagi on ju jätkuvalt erinevate rahvuskeelte paabel, kuid paabel, mis töötab, mida ehitatakse tänu vastastikusele arusaamisele. Tänu tuhandete, vist lausa sadade tuhandete tõlkide ja tõlkijate usinale tööle. See töö, mille taga on just too igiinimlik arusaamispüüd, võib teha imesid. Üks taolisi imesid on täna siin meie ees. Need kümned ja kümned raamatud, mis on tõlgitud ühest keelest, mida kõneleb vaevalt miljon inimest, kaduvväike osa inimkonnast, teise keelde, mida kõneleb pisut rohkem miljoneid, aga siiski mitte sadu. Seda on ehk vähem kui me vastastikku sooviksime ja tõlkijatel ning kirjastajatel on tööpõld jätkuvalt lai, kuid seda on mõõtmatult palju rohkem kui me oleksime julgenud unistada veel saja aasta eest, kui sündisid eesti kirjanduse esimesed suured tähtteosed, rääkimata sellest kolme ja nelja sajandi tagusest ajast, kui Rootsi ilmariigi valitsejad oma pilgu ühe Läänemeretaguse rahva harimise peale pöörasid. Nüüd ühendavad meie rahvaid ammugi hoopis teistsugused sidemed, loovad ja vastastikused, ning raamatute vastastikune tõlkimine ja lugemine on üks loomulik osa neist.

Selle messi hallides on raamatuid väga palju. Võib kergesti tekkida tunne, et liiga palju. Inimesed on ikka ja jälle unistanud ühest suurest ja targast raamatust, raamatute raamatust, mis koondaks endasse kõik raamatud kõikides keeltes, kogu inimkonna tarkuse. Mõnede arvates võib internetist saada see raamatute raamat. Ja on tõsi, et uued kiired suhtlemisvahendid on veelgi kiirendanud ka ideede liikumist, paljunemist, kohtumist, levimist. Kuid vähemalt seni küll ei paista midagi, mis päriselt asendaks raamatut nagu me teda tunneme. Internetist võib küll “kõike” ruttu teada saada. Täpsemini, kõige kohta midagi. Kuid raamatud kehastavad just seda, mis on vaimses ja intellektuaalses elus vältimatu: aega. Aega, mis kulub lugemisele, süvenemisele, õppimisele, arusaamisele. Ka teineteise tundmaõppimisele, sellest arusaamisele, kes on kõik need, kelle keelt me ei mõista, aga kellega koos me ehitame seda nii väikeseks tõmbunud suurt maailma ja seda nii suureks paisunud väikest Euroopat.